Nederlandse Genealogische Vereniging
Rijnlandse Geschiedenis
Stichting Historische Publicaties Holland-Rijnland

Rijnland op de kaart

NGV Rijnland en Kennemerland en Rijnlandse Geschiedenis doen het weer samen

Gerard de Bruin

Op 17 november 2026 werden in de zeer volle grote zaal van het Dorpscentrum Oegstgeest twee lezingen gegeven die prachtig op elkaar aansloten.

Kaarten en landmeten

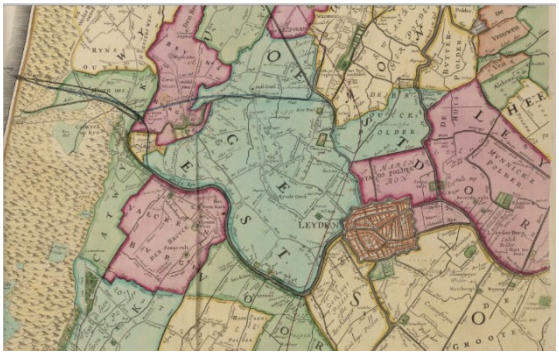

Cor de Graaf (Gemeentearchivaris Leiden en Omstreken en adjunct directeur Erfgoed Leiden en Omstreken – ELO en jarig) trapt af met een kort overzicht van de eerste lokaal bekende landmeters in Leiden en Rijnland , de eerste van 1325. Spoedig dienen zich wat namen aan die langere tijd gewicht in de schaal zullen leggen, zoals de gebroeders Sluyter en wat later de familie Dou(w). Halverwege de 16 eeuw wordt al een 'landmeters-eed' (voor het Hoogheemraadschap Rijnland) aangetroffen , waarin naast de verplichtingen van de landmeter, ook diens bezoldiging wordt vastgesteld.

De oudste bewaard gebleven kaart van Leiden. Pieter Sluyter, rond 1550

De landmeter was een pionier als het gaat om het vastleggen van de ruimte om ons heen, meestal vanuit een zeer praktisch motief: het beschrijven van het vastgoed en de kavels in de stad en op het land. Van wie is wat? Zowel voor de belastingen als bewijslast – wie is eigenaar - in het economisch verkeer. Grote namen, zoals *Pieter Sluyter* en *Salomon Dulmenhost*, worden opgevolgd door de fam. Dou(w) met name Jan Pietersz *Dou(w)*. Sluyter schreef als eerste een praktijkboek en pionierde in de driehoeksmeting (n.a.v. een herintroductie daarvan door Snellius). Hij vond ook een schijf uit die werd gebruikt als praktisch hulpmiddel bij de feitelijke metingen.

Een van de mooiste kaarten van Rijnland. Jan Pieterz. Dou(w) 1614-1615

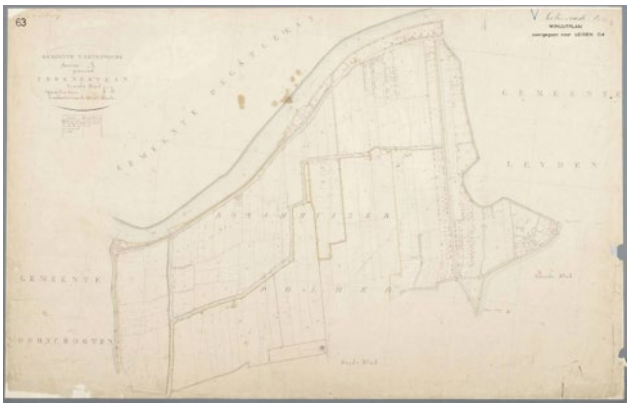
Ook een *Pieter Bast* moet worden genoemd, auteur van de plattegrond van Leiden (1600) die ook heden nog als betrouwbare bron voor (een deel van) de bebouwing van het historische Leiden wordt beschouwd.

Erfgoed Leiden, Universiteitsbibliotheek, Nationaal Archief en het Hoogheemraadschap van Rijnland hebben alle omvangrijke kaartencollecties die elk op eigen wijze zijn gerangschikt. Zo is een deel van de kaarten bij ELO in de 19e eeuw uit de dossiers gehaald en bewaard als 'kaart' in de kaartencollectie. Context ontbreekt daardoor en het is vaak een puzzel om die er weer bij te vinden. Ook de collectie van het Nationaal Archief is op deze leest geschoeid. De ontsluiting van het rijke bezit van de UB is weer een andere uitdaging.

Veel is echter wel beschikbaar en toegankelijk zowel digitaal (Hoogheemraadschap) als fysiek: kadasterkaarten en het topografisch archief (ELO).

Gluren bij de buren

Na de pauze bekijkt *Paul Onderwater*, webmaster bij de stichting Oud Zoeterwoude, de kaarten vanuit een voor veel onderzoekers zeer praktisch gezichtspunt.

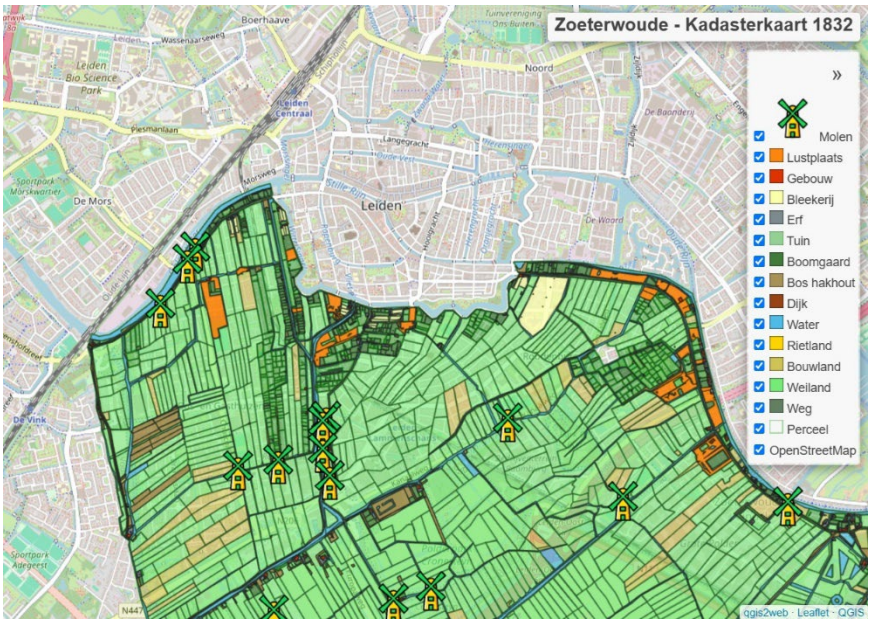
Kadasterkaart 1832 Zoeterwoude

Op basis van de kadastrale kaart van 1832 werd in Zoeterwoude door de vereniging Oud Zoeterwoude een tentoonstelling georganiseerd (2012) inclusief de mogelijkheid om alle 6.600 percelen van het dorp digitaal te onderzoeken.

Dit was het beginpunt van het digitaliseringsproces in Zoeterwoude.
In 2014 zijn alle verenigingsarchieven digitaal beschikbaar met behulp van 'ZCBS' (het Zijper Collectie Beheer Systeem – een digitale organisatie-tool). Nu is het kadastrale archief volledig doorzoekbaar.
In 2021 is het mogelijk met behulp van HisGis, het *Historisch Geografisch Informatie Systeem*, alle historische kadastrale informatie uit 1832 over de moderne kaart te projecteren en deze daarmee doorzoekbaar te maken, mede met – als basis – de informatie uit 2012.
In 2023 en 2024 worden de werkwijze en de techniek verfijnd met behulp van de door de Fryske Akademie verder ontwikkelde werkwijze.

Dit proces en de belangstelling voor historische kaarten is voor Paul Onderwater aanleiding geweest een nieuwe website in het leven te roepen: www.archiefgravers.nl
De kadasterkaart 1832 op de website van HisGis heeft hem geïnspireerd deze website verder

uit te werken. Er is zo een mogelijkheid ontstaan de kaarten te verreiken met informatie uit andere bronnen.

Voorbeeld van een 'gelaagde' kaart

Op de website zijn ook vele historische kaarten van de omgeving van Zoeterwoude gegeorefereerd. De oude kaarten zijn digitaal passend en transparant over de huidige kaart van Open Streetmap heen gelegd. Uiteindelijk ontstaat hierdoor gelaagde, diepe kaarten die op verschillende inhoudelijke en historische niveaus kunnen worden benaderd. Inmiddels zijn kaarten beschikbaar voor Zoeterwoude, Leiden, Leiderdorp en Oegstgeest.
Ook ELO gebruikt inmiddels ruimschoots georeferentie als hulpmiddel (Mapwarper).

Van l. n. r.: Paul Onderwater, Cor de Graaf en Joost Bleijie, vz Rijnlandse Geschiedenis.

Nieuwsgierig? Neem een kijkje op www.archiefgravers.nl

De beide sprekers worden bedankt met een toepasselijke cadeau.

De lezingen zijn terug te zien op het YouTube kanaal van de NGV:
https://youtube.com/live/J7iTDHfHWnM?feature=share